

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. června 2010 ve věci Moskevští Svědkové Jehovovi proti Rusku - rozpuštění náboženské společnosti, informovaný souhlas s lékařským zákrokem

Sp.zn./Čj.: 302/02

Pramen: RoESLP v čísle vydání (svazku) 6 ročník 2010 na straně 354

Uveřejněno pod pořadovým (publikačním) číslem: 521/2010

Plný název pramene: Přehled rozsudků ESLP (ASPI, a.s.)

(podle právní databáze ASPI)

Věc Moskevští Svědkové Jehovovi proti Rusku

(Rozpuštění náboženské společnosti, informovaný souhlas s lékařským zákrokem)

Věc: Moskevští Svědkové Jehovovi proti Rusku¹⁾

Typ rozhodnutí: rozsudek senátu (1. sekce)

Číslo stížnosti: 302/02

Datum: 10. 6. 2010

Dotčené články Úmluvy: čl. 6 odst. 1 (právo na řízení v přiměřené lhůtě); čl. 9 (svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání); čl. 11 (svoboda sdružování)

Výrok soudu: čl. 6 odst. 1, čl. 9 a čl. 11 byly porušeny

Separátní stanoviska: ne

Dotčené právní předpisy: Ústava, zákon o svobodě vyznání a náboženských společnostech

Prejudikatura Soudu: *Acmanne a další proti Belgii, rozhodnutí Komise ze dne 10. 12. 1984, stížnost č. 10435/83; APEH Üldözötteinek Szövetsége a další proti Maďarsku, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 31. 8. 1999, stížnost č. 32367/96; Občanské sdružení Radko a Paunkovski proti Bývalé jugoslávské republice Makedonie,²⁾ rozsudek ze dne 15. 1. 2009, stížnost č. 74651/01, ECHR 2009-... (výňatky); Canea Catholic Church proti Řecku, rozsudek ze dne 16. 12. 1997, stížnost č. 25528/94, Reports 1997-VIII; Capuano proti Itálii, rozsudek ze dne 25. 6. 1987, Series A č. 119, § 32; Casimiro a Ferreira proti Lucembursku, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 27. 4. 1999, stížnost č. 44888/98; Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii,³⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 27. 6. 2000, stížnost č. 27417/95, ECHR 2000-VII; Chassagnou a další proti Francii,⁴⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 29. 4. 1999, stížnosti č. 25088/94, 28331/95 a 28443/95, ECHR 1999-III; Moskevská scientologická církev a další proti Rusku, rozhodnutí o nepřijatelnosti ze dne 28. 10. 2004, stížnost č. 18147/02; Moskevská scientologická církev proti Rusku, rozsudek ze dne 5. 4. 2007, stížnost č. 18147/02; Dicle for the Democratic Party (DEP) of Turkey proti Turecku, rozsudek ze dne 10. 12. 2002, stížnost č. 25141/94; Dudgeon proti Spojenému*

království, rozsudek ze dne 22. 10. 1981, Series A č. 45; *Efstathiou a Valsamis proti Řecku*, rozsudek ze dne 18. 12. 1996, stížnosti č. 24095/94 a 21787/93, Reports 1996-VI; *Evans proti Spojenému království*, 5) rozsudek velkého senátu ze dne 10. 4. 2007, stížnost č. 6339/05, ECHR 2007-IV; *Faizov proti Rusku*, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 15. 1. 2009, stížnost č. 19820/04; *Frydlender proti Francii*, 6) rozsudek velkého senátu ze dne 27. 6. 2000, stížnost č. 30979/96, ECHR 2000-VII; *Gorzelik a další proti Polsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 17. 2. 2004, stížnost č. 44158/98; *Hasan a Chaush proti Bulharsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 26. 10. 2000, stížnost č. 30985/96, ECHR 2000-XI; *Kesyan proti Rusku*, rozsudek ze dne 19. 10. 2006, stížnost č. 36496/02, § 57; *Khan proti Spojenému království*, rozhodnutí Komise ze dne 7. 7. 1986, stížnost č. 11579/85; *Konttinen proti Finsku*, rozhodnutí Komise ze dne 3. 12. 1996, stížnost č. 24949/94; *Koretskyy a další proti Ukrajině*, 7) rozsudek ze dne 3. 4. 2008, stížnost č. 40269/02; *Kuznetsov a další proti Rusku*, rozsudek ze dne 11. 1. 2007, stížnost č. 184/02; *Larissis a další proti Řecku*, rozsudek ze dne 24. 2. 1998, stížnosti č. 23372/94, 26377/94 a 26378/94, Reports 1998-I; *Leyla Sahin proti Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 10. 11. 2005, stížnost č. 44774/98, ECHR 2005-XI; *Manoussakis a další proti Řecku*, rozsudek ze dne 26. 9. 1996, stížnost č. 18748/91, Reports 1996-IV; *Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii*, rozsudek ze dne 13. 12. 2001, stížnost č. 45701/99, ECHR 2001-XII; *Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku*, 8) rozsudek ze dne 5. 10. 2006, stížnost č. 72881/01, ECHR 2006-XI; *Niemietz proti Německu*, rozsudek ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. 13710/88, Series A č. 251-B, § 29; *Partidul Comunistilor (Nepeceristi) a Ungureanu proti Rumunsku*, rozsudek ze dne 3. 2. 2005, stížnost č. 46626/99; *Phull proti Francii*, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 11. 2. 2005, stížnost č. 35753/03; *Pretty proti Spojnému království*, 9) rozsudek ze dne 29. 4. 2002, stížnost č. 2346/02, ECHR 2002-III; *Refah Partisi (the Welfare Party) a další proti Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 13. 2. 2003, stížnosti č. 41340/98, 41342/98, 41343/98 a 41344/98, ECHR 2003-II; *Rolgezer a další proti Rusku*, rozsudek ze dne 29. 4. 2008, stížnost č. 9941/03, § 30; *Salamatina proti Rusku*, rozsudek ze dne 1. 3. 2007, stížnost č. 38015/03, § 28; *Scozzari a Giunta proti Itálii*, 10) rozhodnutí velkého senátu ze dne 13. 7. 2000, stížnosti č. 39221/98 a 41963/98, § 249; *Sidabras a Džiautas proti Litvě*, 11) rozsudek ze dne 27. 7. 2004, stížnosti č. 55480/00 a 59330/00, § 42-50, ECHR 2004-VIII; *Sidiropoulos a další proti Řecku*, 12) rozsudek z 10. 7. 1998, stížnost č. 26695/95, Reports 1998-IV, § 40; *Sovtransavto Holding proti Ukrajině*, rozhodnutí o přiměřeném zadostiučinění ze dne 2. 10. 2003, stížnost č. 48553/99; *Stankov a Sjednocená makedonská organizace Ilinden proti Bulharsku*, 13) rozsudek ze dne 2. 10. 2001, stížnosti č. 29221/95 a 29225/95, ECHR 2001-IX; *Tebieti Mühafize Cemiyyeti a Israfilov proti Ázerbajdžánu*, rozsudek ze dne 8. 10. 2009, stížnost č. 37083/03, ECHR 2009-...; *Kláštery Meteora proti Řecku*, rozhodnutí Komise ze dne 5. 6. 1990, stížnosti č. 13092/87 a 13984/88; *Sjednocená makedonská organizace Ilinden a další proti Bulharsku*, rozsudek ze dne 19. 1. 2006, stížnost č. 59491/00; *Thlimmenos proti Řecku*, 14) rozsudek velkého senátu ze dne 6. 4. 2000, stížnost č. 34369/97, ECHR 2000-IV; *Tsirlis a Kouloumpas proti Řecku*, rozsudek ze dne 29. 5. 1997, stížnosti č. 19233/91 a 19234/91, Reports 1997-III; *Tüm Haber Sen a ainar proti Turecku*, rozsudek ze dne 21. 2. 2006, stížnost č. 28602/95, ECHR 2006-II; *Sjednocená komunistická strana Turecka a další proti Turecku*, rozsudek ze dne 30. 1. 1998, stížnost č. 19392/92, Reports 1998-I

Další související dokumenty: Zpráva Výboru pro hodnocení povinností a

závazků ze strany členských států Rady Evropy, č. 9396, ze dne 26. 3. 2002; Rezoluce 1277 (2002) o hodnocení plnění povinností a závazků ze strany Ruské federace přijatá Parlamentním shromážděním Rady Evropy dne 23. 4. 2002

Klíčová slova: rozpuštění náboženské společnosti; zákaz činnosti náboženské společnosti; svoboda vyznání; svoboda sdružování; ochrana práv jiných; nezbytné v demokratické společnosti (k čl. 9); ochrana zdraví (k čl. 9); informovaný souhlas s lékařským zákrokem a vyšetřením; přiměřená délka řízení

Složení senátu: C. Rozakis, předseda senátu (Řecko), N. Vajić (Chorvatsko), A. Kovler (Rusko), K. Hajiyev (Ázerbájdžán), D. Spielmann (Lucembursko), S. E. Jebens (Norsko), G. Nicolaou (Kypr).

[§ 1. - 6. Průběh řízení před ESLP]

Ke skutkovému stavu

I. Okolnosti případu

A. Stěžovatelé

7. První stěžovatelkou je náboženská společnost Moskevští Svědkové Jehovovi („žalující společnost“), která byla založena v roce 1992. Ostatní stěžovatelé jsou členy této společnosti. Všichni žijí v Moskvě.

8. Druhý stěžovatel, Ivan Stěpanovič Čajkovskij, se narodil v roce 1955, je stoupencem víry Svědků Jehovových od roku 1977 a je jedním ze zakladatelů společnosti.

9. Třetí stěžovatel, Igor Vasiljevič Denisov, se narodil v roce 1961. Členem žalující společnosti je od roku 1993.

10. Čtvrtý stěžovatel, Stěpan Vasiljevič Levitskij, se narodil v roce 1925 a za sovětské éry byl dvakrát - v roce 1957 a 1980 - stíhán za rozšiřování náboženské literatury Svědků Jehovových. V roce 1992 byl oficiálně rehabilitován jako oběť náboženské perzekuce.

11. Pátý stěžovatel, Oleg Nikolajevič Marčenko, se narodil v roce 1965. Je třetí generací v rodině Svědků Jehovových, jeho prarodiče byli v souladu s rozkazem deportovat Svědky Jehovovy v roce 1951 vystěhováni na Sibiř.

B. Svědkové Jehovovi v Rusku

12. Svědkové Jehovovi působí v Rusku od roku 1891. Krátce po Ruské revoluci v roce 1917 byli zakázáni a za sovětského režimu pronásledováni.

13. Po přijetí zákona o svobodě vyznání a náboženských společnostech v roce 1990, byla Ministerstvem spravedlnosti RSFSR dne 27. 3. 1991 zaregistrována zakládací listina Správního centra náboženské organizace Svědků Jehovových v SSSR.

14. Dne 11. 12. 1992 Ministerstvo spravedlnosti Ruské federace zaregistrovalo

zakládací listinu Správního centra regionální náboženské organizace Svědků Jehovových.

15. Žalující společnost, která je moskevskou pobočkou Svědků Jehovových, získala právní subjektivitu dne 30. 12. 1993 na základě rozhodnutí justičního oddělení moskevské radnice. Posláním žalující společnosti bylo dle zakládací listiny „společné vyznání a šíření víry a provozování náboženských aktivit spojených s hlásáním boha Jehovy.“

C. Policejní vyšetřování činnosti Svědků Jehovových

16. V roce 1995 podal Výbor pro osvobození mladých z totalitních kultů (Výbor pro osvobození), nevládní organizace napojená na ruskou pravoslavnou církev, stížnost na

členy vedení žalující společnosti k prokurátorovi okresu Savjolovskij v Moskvě. Ve stížnosti bylo uvedeno, že Svědkové Jehovovi nutí své členy k placení enormně vysokých příspěvků, kvůli kterým se jejich rodiny dostávají do svízelné finanční situace, a že podněcují nenávist vůči „tradičním“ náboženstvím.

...

22. Dne 13. 4. 1998 vyšetřovatelka, která byla pověřena šetřením zvláště závažných případů v okrese Moskva - sever, řízení ve věci opět zastavila. Na základě věcně shodných tvrzení přesto dospěla k jiným závěrům. Dle jejího názoru Svědkové Jehovovi opravdu své stoupence oddělují od jejich rodin, zastrašují je, kontrolují jejich mysl a podněcují je k občanské neposlušnosti a náboženským rozepřím. V odůvodnění vyšetřovatelka zdůraznila, že společnost porušovala ruské a mezinárodní právní předpisy, ale že nedošlo ke spáchání žádného trestného činu. Trestní řízení tak zastavila, ale doporučila prokurátorovi, aby podal občanskoprávní žalobu na rozpuštění společnosti a zákaz činnosti.

D. První část občanskoprávního řízení o rozpuštění žalující společnosti

23. Dne 23. 4. 1998 podal prokurátor Severního správního obvodu v Moskvě občanskoprávní žalobu na rozpuštění náboženské společnosti a zákaz její činnosti, která byla založena na těchto tvrzeních:

- společnost podněcuje k náboženské nenávisti;
- nutí své členy, aby opustili své rodiny;
- nabádá k sebevraždě a k odmítání lékařské pomoci ve zdraví a život ohrožujících situacích z náboženských důvodů;
- porušuje práva a svobody občanů;
- láká mladé a nezletilé ke vstupu do společnosti.

...

32. Okresní soud posoudil tvrzení prokuratury a dospěl k závěru, že žádné z nich není založené na objektivně ověřitelných skutečnostech.

34. K odvolání prokurátora dne 30. 5. 2001 rozhodnutí okresního soudu zrušil Moskevský městský soud a přikázal věc jinému soudu. Podle městského soudu prvoinstanční soud nesprávně posoudil okolnosti případu a měl také nařídít nový znalecký posudek k odstranění rozdílů mezi jednotlivými znaleckými posudky.

[§ 35. - 49. E. Pokusy o opětovnou registraci žalující společnosti]

F. Druhá část řízení o rozpuštění žalující společnosti

...

54. Po několika ústních jednáních okresní soud dne 26. 3. 2004 vyhověl žalobě prokuratury, rozpustil žalující společnost a uložil jí permanentní zákaz činnosti.

...

66. Žalující společnost se proti rozhodnutí odvolala s tím, že zásah do jejího práva na svobodu vyznání nebyl přiměřený z pohledu čl. 9 a 11 Úmluvy. V odvolání byly dále citovány čl. 6, 10, 14 a 17 Úmluvy.

67. Dne 16. 6. 2004 Městský soud v Moskvě odvolání zamítl a v odůvodnění uvedl totožné důvody jako golovinský okresní soud.

G. Kartačka „Žádnou krev“

68. Kartačka „Žádnou krev“, na kterou bylo v rámci řízení odkazováno, je předtištěná skládací kartačka, na jejíž přední straně jsou velkými písmeny napsána slova „Žádnou krev“. Dále je na přední straně bílé místo pro uvedení jména osoby, kterou je možno v případě nutnosti kontaktovat, pacientovy alergie, nemoci a předepsané léky. Uvnitř kartačky je tento text:

„LÉKAŘSKÝ POKYN/ZPROŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI

Já, jméno, jsem vyplnil tento pokyn jako skutečný projev své vůle. Instrukce dále uvedené odráží mé pevné a vědomé rozhodnutí.

Zakazuji, aby mi za jakýchkoli okolností - i kdyby lékaři měli za to, že je to třeba k záchraně mého zdraví či života - byla provedena transfuze krve ... Souhlasím s použitím krevních substitutů, přípravků na ředění krve ... nebo nekrevními metodami léčby.

Tímto právním pokynem vykonávám své právo odmítnout lékařské ošetření nebo s ním souhlasit v souladu s mým přesvědčením a zásadami. Jsem Svědek Jehovův a vydávám tento pokyn v souladu s Božími příkázáními ...

Zprošťuji lékaře, anesteziology, nemocnici a lékařský personál odpovědnosti za jakékoli následky odmítnutí krve, za předpokladu, že mi byla poskytnuta řádná alternativní lékařská péče.

Pokud jsem v bezvědomí, osoba uvedená na druhé straně této kartačky (kontakt pro případ nutnosti) mě může zastupovat, pokud jedná v souladu s tímto pokynem.

Datum, podpis, adresa, telefonní číslo a podpis dvou svědků“.

[§ 69. - 88. II. Relevantní vnitrostátní právní úprava a praxe

§ 89. - 90. III. Relevantní dokumenty Rady Evropy]

Právní posouzení

K tvrzenému porušení čl. 9 a čl. 11 Úmluvy způsobenému rozpuštěním žalující společnosti

91. Stěžovatelé tvrdí, že rozhodnutí, kterými byla rozpuštěna žalující společnost a zakázána její činnost porušila jejich právo na svobodu vyznání, projevu a sdružování. Čl. 9 zní takto:

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Čl. 11 zní takto:

„1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich.

2. Na výkon těchto práv nemohou být uvalena žádná omezení kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Tento článek nebrání uvalení zákonných omezení na výkon těchto práv příslušníky ozbrojených sil, policie a státní správy.“

I. Argumenty stran

A. Tvrzení stěžovatelů

92. Dle názoru stěžovatelů nebyl v řízení před ruskými soudy proveden žádný věrohodný a spolehlivý důkaz, který by podporoval tvrzení směřující proti žalující společnosti. Všechny závěry vycházely výhradně z posudků literatury Svědků Jehovových a nikde se neobjevila ani zmínka o tom, že by byli členové společnosti nuceni nebo přemlouváni k tomu, aby jednali určitým způsobem.

Veškerá literatura pochází z generálního ústředí Svědků Jehovových a je distribuována po celém světě do více než 200 zemí - včetně 45 členských států Rady Evropy - ve 150 místních jazykových mutacích. V Rusku ani v žádné jiné

zemi s podobným právním systémem však nedošlo v souvislosti s touto literaturou k žádnému odsouzení. Během soudního jednání nebyly projednávány žádné zvláštní „aktivity“ žalující společnosti, oproti tomu celých 14 soudních dní bylo věnováno diskusím nad Písmem svatým, v soudním psycholingvistickém posudku jsou pak odkazy na nejméně 205 otázek spjatých s Písmem svatým.

93. Stěžovatelé mají za to, že rozpuštění společnosti nebylo „stanoveno zákonem“, neboť předmětné ustanovení zákon o náboženstvích je nepřesné a jeho aplikace nepředvídatelná. Rozpuštění náboženské společnosti nesledovalo žádný legitimní cíl, ani nebylo vedeno naléhavou sociální potřebou, spíše bylo vedeno zájmy pravoslavné církve a jejího Výboru pro osvobození. Úplný zákaz činnosti a rozpuštění skupiny křesťanů praktikujících svou víru v Moskvě bylo nepřiměřeným zásahem vůči jakémukoli z tvrzených rizik vyplývajících z jejich literatury, ty navíc nebyly podloženy žádnými „aktivitami“ či „činnostmi“ stěžovatelů.

94. Stěžovatelé konečně poukázali na to, že zákaz žalující společnosti měl řadu nepříznivých důsledků pro její členy. Během svých duchovních obřadů byli napadáni a bití bez toho, aby byla úřady zjednána náprava; museli stát venku v dešti, protože do prostor, které si pronajali ke konání Křesťanského setkání, jim byl znemožněn přístup. Setkání tak nakonec museli konat v lese. Tím, že úřady žalující společnosti odebraly právní subjektivitu, jí znemožnily budovat či pronajímat prostory k provozování bohoslužeb, získávání, dovážení a distribuci náboženské literatury, atd.

B. Vláda

95. Podle vlády dospěly ruské soudy k odůvodněnému závěru, že žalující společnost porušovala základní práva a svobody občanů, že její aktivity vedly k rozpadu rodin a že vyzývala k neplnění občanských povinností, jako je vojenská či náhradní civilní služba. Dále bylo prokázáno, že žalující společnost měla negativní dopad na duševní zdraví lidí, doporučovala jim, aby pracovali pouze na částečný úvazek, a zakazovala jim slavit státní svátky. Zapojovala mladé lidi a nezletilé do náboženských aktivit bez souhlasu druhého z rodičů, nečlena Svědků Jehovových, a bez ohledu na jejich vlastní názory. Odmítání krevní transfuze z náboženských důvodů má vážné důsledky, jako zhoršení zdravotního stavu nebo nemožnost jakékoli lékařské pomoci. Navíc literatura šířená společností obsahovala názory podkopávající úctu k jiným náboženstvím.

96. To, co Svědky Jehovovy staví dle vlády mimo skupinu „tradičních náboženství“, je jejich „nápadná teokratická hierarchie“, „bezhlavé podřízení“ jednotlivých členů, snaha začlenit celé rodiny do systému „totalitního nesekulárního kolektivu“ a „paramilitaristická disciplína“. Soudy v řízení o rozpuštění společnosti nezkoumaly víru či názory Svědků Jehovových, pouze přezkoumávaly, zda společnost jako právní subjekt jednal v souladu s ruskými zákony a s úctou k právům a svobodám třetích.

97. Dle názoru vlády byl zásah v podobě rozpuštění žalující společnosti odůvodněný, stanovený zákonem a také sledoval legitimní cíl. Vláda odkázala na stanovisko Soudu, podle kterého je stát „oprávněn zkoumat, zda hnutí nebo sdružení neprovozuje - zdánlivě za náboženským účelem - činnosti, které škodí obyvatelům.“ (Manoussakis a další proti Recku) a také „může oprávněně

považovat za nezbytné přijmout represivní opatření proti určitým formám jednání, které považuje za neslučitelné se svobodou myšlení, svědomí a náboženského vyznání druhých“ (Otto-Preminger-Institut proti Rakousku).

II. Přijatelnost

§ 98. Stížnost je přijatelná

III. Meritum věci

A. Obecné principy

99. Soud odkazuje na svou ustálenou judikaturu, podle které je svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, tak jak je upravena v čl. 9, jedním ze základů „demokratické společnosti“ ve smyslu Úmluvy. Ve svém náboženském rozměru je jedním z nejdůležitějších faktorů, které tvoří identitu věřících a jejich pojetí života, zároveň je ale i cennou hodnotou pro ateisty, agnostiky, skeptiky a nezainteresované osoby. Pluralismus, který je neoddělitelný od demokratické společnosti a který byl draze získán v průběhu staletí, je na něm přímo závislý (Metropolitní církev Bezarábie a další proti Moldávii). Ačkoli je svoboda vyznání primárně otázkou svědomí jednotlivce, zároveň v sobě *inter alia* implikuje svobodu „projevovat svou víru“ sám v soukromí nebo ve společnosti druhých, na veřejnosti a v okruhu těch, které pojí stejná víra. Protože náboženské společnosti tradičně existují v organizované formě, čl. 9 musí být vykládán ve světle čl. 11 Úmluvy, který chrání sdružování před neoprávněnými zásahy státu. Viděno z této perspektivy, právo věřících na svobodu vyznání, jež v sobě zahrnuje právo projevovat veřejně svou víru společně s druhými, pokrývá také očekávání věřících, že se mohou svobodně sdružovat bez svévolných zásahů státu. Proto je nezávislá existence náboženských společností nezbytná pro pluralitu v demokratické společnosti, a tím pádem v samém středu ochrany, kterou čl. 9 poskytuje. Povinnost státu být neutrální a nestranný, tak jak byla definována v judikatuře Soudu, se neslučuje s žádnou pravomocí státního orgánu přezkoumávat správnost náboženského vyznání (Metropolitní církev Bazarábie a další proti Moldávii, a Hasan a Chaush proti Bulharsku).

100. Soud dále konstatuje, že právo vytvořit sdružení je neodmyslitelnou součástí práva uvedeného v čl. 11. Občané by měli mít možnost vytvořit právní subjekt za účelem kolektivního postupu v oblasti společného zájmu, to je nejdůležitější aspekt práva na svobodu shromažďování, bez kterého by postrádalo jakýkoli smysl. Způsob, jakým národní právní řády přistupují k této svobodě, a jaká je reálná praxe státních orgánů, odhaluje kvalitu demokracie v dané zemi. Státy mají samozřejmě právo se přesvědčit, zda účel sdružení a jeho aktivity jsou v souladu se zákony, musí tak však činit způsobem, který je v souladu s povinností vyplývajícími z Úmluvy a který je přezkoumatelný orgány Úmluvy (Sidiropoulos a další proti Řecku). Pravomoc státu chránit své instituce a občany před sdruženími, která mohou být nebezpečná, musí být využívána šetrně, výjimky z pravidla svobody sdružování musí být nastaveny přísně a zásah do této svobody mohou odůvodnit pouze přesvědčivé a závažné důvody. Jakýkoli zásah musí být veden naléhavou společenskou potřebou, zároveň slovo „nezbytné“ není tak flexibilní, jako třeba slovo „užitečný“ nebo „žádoucí“ (Gorzelik a další proti Polsku).

B. K existenci zásahu

101. Soud odkazuje na svou ustálenou judikaturu, podle níž stát, který odepře právní subjektivitu sdružení, náboženskému či jinému, zasahuje do výkonu práva na svobodu sdružovat se (Gorzelik a další proti Polsku, Sidiropoulos a další proti Řecku). Odmítnutí úřadů registrovat společnost nebo rozhodnutí o jejím rozpuštění mohou podle Soudu přímo ovlivňovat společnost jako takovou, ale i její představitele, zakladatele či jednotlivé členy [Občanské sdružení Radko a Paunkovski proti „Bývalé jugoslávské republice Makedonie“, Sjednocená makedonská organizace Ilinden a další proti Bulharsku, Partikul Coministilor (Nepeceristi) a Ungureanu proti Rumunsku, a APEH Üldözötteinek Szövetsége a další proti Maďarsku]. Pokud se jednalo o náboženskou společnost, odmítnutí uznat její právní subjektivitu bylo taktéž považováno za zásah do práva na svobodu vyznání dle čl. 9 Úmluvy, vykonávané jak samotnou společností, tak jejími členy (Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas a další proti Rakousku, a Metropolitní církev Bezarábie a další proti Moldávii). Stejný přístup byl aplikován také v situaci, kdy již existující sdružení bylo zakázáno rozhodnutím vnitrostátních orgánů [Občanské sdružení Radko a Paunkovski proti „Bývalé jugoslávské republice Makedonie“, Tüm Haber sen a Cinar proti Turecku, a Refah Partisi (the Welfare Party) a další proti Turecku].

102. Rozhodnutí ruských soudů rozpustit žalující společnost a zakázat její činnost způsobilo, že tato ztratila právní subjektivitu a statusová práva s ní spojená, jako právo vlastnit a pronajímat majetek, mít bankovní účet, najímat zaměstnance, zajistit právní ochranu společnosti, jejím členům a jejímu majetku (srov. § 79), která jsou podle Soudu nezbytná pro výkon práva projevat své vyznání (Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas a další proti Rakousku, a Metropolitní církev Bezarábie a další proti Moldávii a dále také Koretskij a další proti Ukrajině, a Canea Catholic Church proti Řecku). Nadto ruský zákon o náboženstvích přiznával zaregistrovaným společnostem ještě další práva a výslovně je odpíral nezaregistrovaným skupinám a nenáboženským právním subjektům (srov. § 79-80). Tato výlučná práva přiznaná náboženským společnostem v sobě zahrnovala základní aspekty náboženské praxe, jako je právo určit místo konání bohoslužeb, právo provádět náboženské služby na veřejně přístupných místech, právo produkovat, dostávat a distribuovat náboženskou literaturu, právo zakládat vzdělávací instituce a právo udržovat kontakty se zahraničím.

103. Výsledkem rozhodnutí ruských soudů bylo, že žalující společnost přestala existovat jako registrovaná náboženská společnost a její členové byli zbaveni práva projevat své vyznání společně s dalšími a provádět aktivity, jež jsou nezbytné pro jejich náboženskou praxi. Soud konstatuje, že tím došlo k zásahu do práva stěžovatelů garantovaného čl. 9 Úmluvy vykládaného ve světle čl. 11.

C. Odůvodnění zásahu

104. Takovýto zásah by byl porušením čl. 9 a čl. 11, ledaže by byl „stanoven zákonem“, sledoval by jeden nebo více legitimních cílů uvedených v čl. 9 odst. 2 a byl by „nezbytný v demokratické společnosti“ pro dosažení těchto cílů [Refah Partisi (the Welfare Party) a další proti Turecku].

1) Zda byl zásah „stanoven zákonem“

105. Zásah do práv stěžovatelů, který byl zapříčiněn rozpuštěním žalující

společnosti a zákazem její činnosti, byl upraven v § 14 zákona o náboženstvích a proveden skrze rozhodnutí ruských soudů. Soud proto akceptuje, že šlo o zásah stanovený zákonem.

2) Zda zásah sledovat legitimní cíl

106. Dle rozsudků ruských soudů bylo rozpuštění a zákaz činnosti žalující společnosti nezbytné pro ochranu práv druhých, pro ochranu před poškozením jejích členů, jejich zdraví a pohodu dětí.

107. Soud opakuje, že stát je oprávněn zkoumat, zda hnutí nebo sdružení neprovozuje - zdánlivě za náboženským účelem - činnosti, které škodí obyvatelům nebo veřejné bezpečnosti (Metropolitní církve Bezarábie a další proti Moldávii, a Stankov a Sjednocená makedonská organizace Ilinden proti Bulharsku). S ohledem na závěry vnitrostátních soudů má Soud za to, že zásah sledoval legitimní cíl spočívající v ochraně zdraví a práv druhých, které jsou uvedeny ve druhém odst. čl. 9 a v čl. 11.

3) Zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti

108. Soud znovu zdůrazňuje, že výjimky z pravidla svobody vyznání a sdružování musí být nastaveny přísně a pouze přesvědčivé a závažné důvody mohou odůvodnit omezení těchto práv. Pokud Soud provádí přezkum, jeho úkolem není nahrazovat mínění vnitrostátních úřadů svým míněním, pouze přezkoumává rozhodnutí vydaná v rámci rozhodovací pravomoci vnitrostátních orgánů. To však neznamená, že by se omezoval na zjišťování toho, zda odpovědný stát vykonal svou posuzovací činnost racionálně, pečlivě a v dobré víře; Soud musí posoudit namítaný zásah z pohledu všech okolností případu a určit, zda byl „přiměřený sledovanému legitimnímu cíli“ a zda pohnutky odůvodňující zásah uváděné vnitrostátními orgány jsou „relevantní a dostatečné“. Při tomto postupu musí Soud také zjistit, zda národní orgány aplikovaly standardy, které jsou v souladu s principy obsaženými Úmluvě, a zda založili své rozhodnutí na přijatelném hodnocení relevantních okolností případu [Sjednocená komunistická strana Turecka a další proti Turecku, Partidul Comunistilor (Nepeceristi) a Ungureanu proti Rumunsku].

a) K nucení opouštět rodinu

109. Prvním důvodem pro zákaz žalující společnosti bylo obvinění, že své členy nutí, aby opustili rodiny. Svědci vyslechnuti prokuraturoou kladli vinu za zhoršení rodinných vztahů žalující společnosti, jejichž členové začali žít podle zásad víry Svědků Jehovových, neslavili státní a soukromé svátky a trávili hodně času ve společenství ostatních věřících. Obšírná studie o životě téměř tisícovky rodin Svědků Jehovových, kterou předložila žalující společnost, byla okresním soudem odmítnuta s tím, že nepopisovala žádné rozpory, ačkoli k nim v rodinách muselo dle soudu „objektivně docházet“.

110. Soud má za to, že pojem „donucování“ většinou implikuje jednání cílené k tomu, aby někdo učinil něco proti své vůli, za použití síly či zastrašování. Vnitrostátní soudy ale neuvedli jediný případ použití síly či vyhrožování ze strany společnosti, které by směřovalo ke zničení rodin jejích členů. Nic nenaznačovalo tomu, že by společnost kladla svým členům nějaké podmínky, aby mohli pokračovat ve svých rodinných vztazích, nebo naopak, že by něco požadovali po příslušnících těchto rodin - nečlenech společnosti - pod výhrůžkou ukončení

rodinných vztahů. Znalci prokuratury uznali, že texty Svědků Jehovových neobsahují „přímé nucení k ničení rodin“. A ačkoli tvrdili, že je ve společnosti vytvářen „přímý psychologický tlak“, který v sobě nese riziko rozpadu rodiny, nebyli schopni označit žádnou oběť tohoto tlaku.

111. Ze svědectví dále vyplývá, že to, co ruské soudy označili za „nucení k ničení rodiny“, je spíše frustrace rodinných příslušníků - nečlenů společnosti, kterou zažívali v souvislosti se změnou přístupu k životu svých blízkých, kteří se rozhodli žít v souladu s Božími příkázáními, a pocit izolace související s tím, že nenáleželi do komunity, do které se zapojili jejich blízcí. Je známo, že způsob náboženského života vyžaduje od věřících jak poslušnost náboženským normám, tak sebeobětování k práci pro náboženskou skupinu, která může zabírat významnou část času a někdy se dokonce podobá extrémním formám života v klášteře, což je obvyklé u mnoha křesťanských denominací a v menším rozsahu také u buddhismu či hinduismu. Nicméně protože toto sebeobětování je založeno na svobodném rozhodnutí věřícího a bez ohledu na to, jak nešťastní z takového rozhodnutí mohou být zbylí členové rodiny, nelze tvrdit, že náboženství je důvodem rozpadu rodiny. Často je důvodem pravý opak: odpor a neochota nevěřících členů rodiny přijmout a respektovat svobodu věřícího člena rodiny praktikovat svou víru vede ke vzniku konfliktů. Je pravdou, že problémy vznikají tam, kde manželé jsou různého náboženského vyznání, nebo tam, kde je jeden z nich nevěřící. Přesto jde o problém běžný u všech nábožensky smíšených rodin a Svědkové Jehovovi nejsou výjimkou.

112. Soud se nespokojil se zdůvodněním závěrů vnitrostátních soudů. Okresní soud byl schopen označit pouze šest případů rodinných sporů v rodinách sedmi svědků, z nichž pět bylo členů Výboru pro osvobození, tj. strany zainteresované na výsledku řízení. S ohledem na to, že žalující společnost měla okolo deseti tisíců členů, nemohly tyto životní příběhy posloužit jako důvodný základ pro tvrzení, že učení Svědků Jehovových bylo příčinou zvýšeného počtu rozpadů rodin. Takové tvrzení by bylo třeba podložit například statistickým srovnáním počtu rozpadlých rodin u nevěřících párů, počtu rozpadlých rodin u tradičního náboženství - například pravoslavných křesťanů a počtu rozpadlých rodin Svědků Jehovových. Pouze pokud by takové srovnání vyznívalo silně proti Svědkům Jehovovým, bylo by možné tvrdit, že zde existuje příčinná souvislost mezi rodinnými rozpady a náboženským učením. Ruské soudy se o takové srovnání ani nepokusily.

113. Navíc odmítly také studii předloženou žalující společností, která popisovala okolo tisícovky členů společnosti, a to z důvodů, které Soud nepovažuje za relevantní a dostatečné. Předně pokud byly předmětem studie rodiny, ve kterých žije alespoň jeden Svědek Jehovův, vycházet z jejich seznamu bylo jedinou možností, jak postupovat. Riziko jednostrannosti bylo eliminováno náhodným výběrem rodin. Zadruhé absence případů konfliktů v rodinách nemůže sama o sobě znamenat, že je studie nekvalitní nebo nespolehlivá. Naopak to, že okresní soud z těchto důvodů studii odmítl provést jako důkaz, svědčí o jeho přesvědčení, že konflikty jsou v těchto rodinách nezbytné, a odhaluje zaujatost při hodnocení důkazů.

114. Ve světle výše uvedeného Soud uzavírá, že tvrzení o tom, že žalující společnost nutila své členy opouštět rodiny, nebylo prokázáno, neboť závěry vnitrostátních soudů se nezakládaly na přijatelném hodnocení rozhodných

skutečností.

b) Zásah do osobnostní integrity a do práv a svobod občanů

115. Podle závěrů ruských soudů se žalující společnost dopustila porušení několika práv a svobod ruských občanů, včetně ústavně chráněného práva na soukromí a práva na volbu náboženství, práva rodičů vychovávat své děti, práva dětí na odpočinek a volnočasové aktivity a práva na svobodnou volbu povolání, atd. Soud přezkoumá každou skupinu tvrzených porušení zvlášť.

i. Tvrzené porušení práva členů společnosti na respektování jejich soukromého života a práva na svobodnou volbu povolání

116. Vnitrostátní soudy měly za to, že následující aspekty života žalující společnosti porušovaly právo jejich členů na respektování soukromého života a právo na svobodnou volbu povolání:

- určení místa a druhu zaměstnání;
- upřednostňování práce na částečný úvazek, která umožňuje věnovat čas modlitbám;
- neplacená práce pro komunitní centrum Betel v Petrohradu;
- regulace volnočasových aktivit;
- zákaz oslav svátků a narozenin;
- povinná misijní činnost a podomní kázání.

117. Soud připomíná, že „soukromý život“ je široký pojem, který pokrývá autonomní prostor, ve kterém může každý svobodně rozvíjet svou osobnost a navazovat kontakt s dalšími lidmi a okolním světem. „Soukromý život“ zahrnuje také pracovní činnosti, neboť právě v jejich rámci má většina lidí výraznou, ne-li největší šanci rozvíjet vztahy s okolním světem (Evans proti Spojenému království, Sidabras a Džiutas proti Litvě, Niemetz proti Německu). Ve světle těchto principů spadají úvahy o tom, zda mít práci na plný či částečný úvazek, honorovanou či nehonorovanou práci a zda oslavovat náboženské či osobní události jako je výročí svatby, narození potomka, kolaudační večírek nebo přijetí na univerzitu, do sféry „soukromého života“ členů společnosti.

118. Soud zdůrazňuje, že je běžnou součástí mnoha náboženství, že určuje standardy chování, které musí věřící ve svém soukromém životě dodržovat. Mezi takové náboženské příkazy patří pravidelné navštěvování bohoslužeb, provádění určitých rituálů jako je přijímání či zpověď, dodržování náboženských svátků či zdržení se práce v určitý den v týdnu (Casimiro a Ferreira proti Lucembursku, Kontinen proti Finsku), nošení určitého oděvu (Leyla SŁahin proti Turecku, a Phull proti Francii), stravovací omezení (Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii) a mnoho dalších. Pravidla, která Svědkům Jehovovým přikazují trávit dostatečné množství času náboženskými aktivitami a zakazuje slavit události, které nemají žádnou spojitost se společností nebo jsou přímo sekulární, proto nejsou zásadně odlišná od jiných pravidel, která věřícím ukládají jiná náboženství. Tím, že tato pravidla dodržují, ukazují věřící navenek, že chtějí důsledně následovat víru,

kteřou vyznávají, a tato svoboda je jim garantována čl. 9 Úmluvy.

119. Soud připomíná, že stát má povinnost neutrality a nestrannosti, která mu zakazuje posuzovat legitimitu náboženské víry či způsobu, jakým je víra vyjadřována (Leyla SŁahin proti Turecku, § 107, Hasan a Chaush, § 78). Vzhledem k tomu má stát úzkou míru posuzovací volnosti a musí uvést závažné a přesvědčivé důvody, pokud zasáhne do jednání, ke kterému se člověk rozhodne na základě svého náboženského přesvědčení. Zásah může být odůvodněn ve smyslu čl. 9 odst. 2 Úmluvy, pokud je takové jednání neslučitelné se základními zásadami, na který je Úmluva založena, jako například polygamní manželství nebo sňatek s nezletilým (Khan proti Spojenému království), hrubé porušení rovnosti pohlaví (Leyla SŁahin proti Turecku) nebo pokud je takové jednání na věřících vynuceno silou nebo jinak.

120. V posuzovaném případě vnitrostátní soudy neuvedly žádný důkaz, který by podporoval tvrzení, že členové žalující společnosti byli nuceni nebo přemlouváni k tomu, aby vykonávali určité profese, vybírali si určitá místa výkonu práce či délku pracovní doby. Naproti tomu členové žalující společnosti vypověděli, že dodržovali učení Svědků Jehovových na základě své vlastní vůle a že místo výkonu práce si poměr mezi prací a volným časem, délku času, který věnují kázání a jiným náboženským aktivitám pro sebe určili oni sami. Svědkové Jehovovi, kteří pracovali v Betelu, nebyli jeho zaměstnanci, ale dobrovolníci, kteří pracují bez nároku na mzdu. Proto se na ně nevztahují ustanovení pracovního práva, která upravují pracovní dobu, placené volno či otázky volby zaměstnání, neboť v komunitním centru nepracovali, aby si zjistili výdělek. Dále si zaslouží zmínit, že komunitní centrum Betel se nacházelo v blízkosti Petrohradu a bylo řízeno Správním centrem Svědků Jehovových, tj. federální organizací, přesto vnitrostátní soudy dospěly k závěru, že žalující společnost je odpovědná za jeho fungování, ačkoli se nachází mimo jeho teritorium a možnost kontroly.

121. To, co bylo domácími soudy chápáno jako narušení práva na respektování soukromého života členů žalující společnosti, kterého se měla dopustit tato společnost, bylo ve skutečnosti projevem náboženského vyznání v soukromém životě ve smyslu, který je chráněn čl. 9. Dobrovolná práce, práce na částečný úvazek či misijní činnost nejsou v rozporu se zásadami Úmluvy a Soud nespatřuje ani žádnou naléhavou společenskou potřebu, která by odůvodňovala popsany zásah.

ii. Tvrzené porušení práva jiných na respektování jejich soukromého života

122. Ruské soudy dále dospěly k závěru, že praxe podomního kázání narušovalo soukromí druhých. Jediným důkazem uvedeným ve prospěch tohoto tvrzení bylo trestní odsouzení pana K. za napadení jednoho ze Svědků, který si přišel promluvit s jeho ženou do jejich domu. Podle názoru Soudu odsouzení pouze prokazuje, že člen žalující společnosti se stal obětí trestného činu, ale ne, že by žalující společnost nějaký trestný čin sama spáchala. Jak již Soud řekl v případě Kokkonakis: „šíření Kristova svědectví ... je základním posláním každého křesťana a každé církve“, to je však třeba odlišit od nepřijatelného proselytismu, např. ve formě nabízení materiálních či sociálních výhod za přechod k jiné církvi, vyvíjení nevhodného tlaku na osoby v tísní nebo dokonce použití násilí či vymývání mozku. Ruské právo navíc nezná trestný čin proselytismu a v řízení o rozpuštění společnosti nebyla tvrzena ani prověřována žádná nepřijatelná

proselytická činnost žalující společnosti.

iii. Tvrzené porušení práv rodičů - nečlenů Svědků Jehovových

123. Ruské soudy uznaly žalující společnost odpovědnou za situace, ke kterým docházelo v některých smíšených manželstvích, když jeden z rodičů zapojoval své děti do aktivit společnosti i přes námitky druhého rodiče. Podle názoru soudů to mělo za následek neoprávněné zasahování do svobody svědomí a vyznání dítěte a do práva rodiče na výchovu svého dítěte.

124. Ruský zákon o náboženstvích zakazuje, aby byli mladiství zapojováni do náboženských sdružení nebo aby byli podrobeni náboženskému vzdělání proti své vůli nebo bez souhlasu rodičů či opatrovníka (viz § 73). Toto ustanovení zakazuje těm, kteří nejsou rodiči nebo je nenahrazují, aby nutili dítě k účasti na náboženských aktivitách či vzdělávání. Ruské soudy nevedly žádný důkaz, že by žalující společnost nebo někteří její členové, kteří nejsou rodiči, nepatřičnými metodami a proti jejich vůli či vůli jejich rodičů zapojovali nezletilé do jejich aktivit. Oproti tomu bylo prokázáno, že nezletilí byli zapojováni do náboženských aktivit se souhlasem nebo na návrh toho rodiče, který byl členem Svědků Jehovových. Situace, za kterou byla žalující společnost uznána odpovědnou, s ní proto neměla žádnou spojitost, ale vycházela výhradně z jednání jejich jednotlivých členů, kteří byli rodiči těchto dětí.

125. Soud upozorňuje, že čl. 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě vyžaduje po státech, aby respektovaly právo rodičů zajistit výchovu a vzdělání svých dětí v souladu s jejich náboženských přesvědčením, a že čl. 5 Protokolu č. 7 stanoví, že manželé požívají stejných práv ve vztahu k jejich dětem. Ruský zákon o náboženstvích nepodmiňuje náboženské vzdělání dětí souhlasem obou z nich. Oba rodiče, i když každý z nich vyznává jiné náboženství, mají stejné právo vychovávat své dítě ve shodě se svým náboženských či ne-náboženských přesvědčením, jakékoli spory o potřebě či rozsahu náboženského vzdělání dítěte jsou soukromé spory, které je třeba řešit v souladu s vnitrostátním rodinným právem.

126. Ruské soudy dále dospěly k názoru, že žalující společnost porušila práva rodičů, nečlenů Svědků Jehovových, když si rodiče - členové vybrali jako advokáty právníky, kteří zastupovali i jiné členy Svědků Jehovových. Soud upozorňuje na to, že právo hájit své zájmy prostřednictvím právního zástupce podle vlastní volby, v sobě zahrnuje i možnost vybrat si mezi kvalifikovanými právníky toho, který může v daném sporu stranu nejlépe zastupovat. Toto právo nabývá na zvláštní důležitosti ve sporech o nezletilé, kde se jedná o práva rodičů. Je pochopitelné, že rodiče - členové si často vybírali právní zástupce, kteří mají velké zkušenosti z obdobnými případy a jsou také obeznámeni s učením Svědků Jehovových. Neexistuje žádný důkaz o tom, že by tito právníci vyvíjeli nepatřičný nátlak na soud rozhodující daný případ, na protistranu či na svědky. Navíc nebylo prokázáno, že by dotyční advokáti byli zaměstnanci nebo právní poradci žalující společnosti. Proto není zřejmé, na jakém právním základě byla žalující společnost uznána odpovědnou za jejich činnost.

127. Závěrem Soud podotýká, že závěry Golovinského okresního soudu o tom, že práva dětí Svědků Jehovových byla porušena s ohledem na biblické texty, které měly omezovat jejich nezávislé myšlení, bránit rozvoji lásky k vlasti a vychovávat z nich společenské vývržence, byly odvozeny od výpovědí znalců navržených

obžalobou a rodinnými příslušníky, kteří k žalující společnosti chovali otevřenou nenávist. Navíc je zřejmé, že se okresní soud ani nepokusil vyslechnout děti, jejich učitele, sociální pracovníky či další příbuzné. Pokud takové přímé důkazy pro tato tvrzení chybí, nelze mít za to, že dané skutečnosti byly řádně vyhodnoceny.

iv. Tvrzené nařčení z proselytismu, „vymývání mozků“ a totalitní disciplíny

128. Ruské soudy dále dospěly k závěru, že žalující společnost porušila práva občanů na svobodu myšlení tím, že je podrobila psychologickému nátlaku, technikám vymývání mozku a totalitní disciplíny.

129. Ponecháme-li stranou, že neexistuje žádná všeobecně přijímaná vědecká definice toho, co znamená „vymývání mozků“ a že ani rozhodnutí vnitrostátních soudů takovou definici nenabízí, Soud považuje za důležité poznamenat, že soudy neuvedly jméno ani jednoho člověka, jehož svoboda myšlení měla být tímto způsobem narušena. Ani zástupci obžaloby nevyslyšali nikoho, kdo by byl tímto způsobem nucen vstoupit do žalující společnosti. Naproti tomu jednotliví stěžovatelé a další členové žalující společnosti před soudem vypověděli, že se svobodně a s plným vědomím rozhodli pro své náboženství a poté, co přijali učení Svědků Jehovových, ho dobrovolně následují.

130. Petice, kterou několik tisíc Svědků Jehovových zaslalo okresnímu soudu, prezidentovi a generálnímu prokurátorovi, obsahovala žádost, aby jim nebyla odepřena jejich demokratická práva a svobody, včetně svobody myšlení (srov. § 51). Okresní soud posoudil petici tak, že byla podepsána pod psychologickým nátlakem. A to i přesto, že nebylo možné doložit jakýkoli důkaz takového nátlaku nebo příklad někoho, kdo by petici podepsal proti své vůli. Závěry ruských soudů byly proto v tomto bodě založeny toliko na domněnkách, které nelze podložit žádnými fakty.

c) Vybízení k sebevraždě nebo odmítnutí lékařské pomoci

131. Dalším z důvodů, pro které byla žalující společnost zakázána, bylo obvinění, že své členy vybízela ke spáchání sebevraždy a/nebo k odmítání lékařské pomoci v život ohrožujících situacích.

132. Ruské soudy vůbec nepracovaly s tvrzeným nabádáním k sebevraždě, neuvedly ani, že by takovou výzvu obsahovala náboženská doktrína či praxe žalující společnosti a dokonce ani neuvedly jméno žádného člena, který by tímto způsobem ukončil svůj život, či se o to alespoň pokusil. Z rozsudků vnitrostátních soudů lze pouze dovodit, že odmítnutí krevní transfuze je ztotožňováno se sebevraždou. Podle názoru Soudu však tato analogie není správná, neboť nelze srovnávat pacienta, který žádá uspíšení smrti nepokračováním v léčbě, s pacienty, kteří - stejně jako Svědkové Jehovovi - si pouze vybírají jeden z možných z lékařských postupů, ale chtějí se uzdravit a neodmítají léčbu jako celek. Protože se obvinění z nabádání k sebevraždě nezakládá na pravdě, bude úkolem Soudu přezkoumat druhé nařčení, tj., zda členové z popudu společnosti odmítali lékařskou pomoc v podobě transfuzí krve a jejích derivátů.

133. Je všeobecně známo, že Svědkové Jehovovi věří, že Bible zakazuje požívání krve, která náleží Bohu, a že tento zákaz se vztahuje také na zákaz transfuzí krve a krevních derivátů, které nepochází z pacientova vlastního těla.

Náboženský zákaz nepřipouští žádné výjimky a použije se i v případech, kdy lékaři transfuzi považují za nezbytnou pro předejití nenapravitelného poškození pacientova zdraví či záchranu jeho života. Někteří členové Svědků Jehovových, včetně členů žalující společnosti nosí dříve vyjádřený pokyn pro lékaře - v Rusku známý jako kartička „Žádná krev“ (srov. § 68) - podle kterého za všech okolností z náboženských důvodů odmítají krevní transfuzi. Někteří členové žalující společnosti v průběhu hospitalizace důsledně odmítali transfuzi, i když lékaři jim její aplikaci důrazně doporučovali. Tyto skutečnosti byly před vnitrostátními soudy řádně prokázány a nejsou ze strany stěžovatelů zpochybňovány.

134. Odmítnutí lékařského zákroku, který může potencionálně zachránit život, z náboženských důvodů je komplexní právní problém, který v sobě zahrnuje konflikt mezi zájmem státu na ochraně zdraví a života svých občanů a právem jednotlivce na respektování osobní autonomie v oblasti fyzické integrity a náboženského vyznání (Pretty proti Spojenému království). Aplikované ustanovení ruského zákona o náboženstvích mělo zřejmě sloužit k ochraně jednotlivců před vlivem náboženství, který by je mohlo dovést k jednání, které je považováno za iracionální a nerozumné, jako je například odmítání lékařské péče, které je obecně považováno za prospěšnou. Ustanovení je založeno na předpokladu, že moc státu chránit své občany před negativními důsledky životního stylu, který si vybrali, může převážit nad právem věřících na respektování jejich soukromého života a jejich svobodu projevovat své vyznání prováděním náboženských úkonů a obřadů. Na základě tohoto předpokladu ruské soudy nemusely provádět vzájemné poměrování protichůdných zájmů - tedy veřejného zdraví a principu osobní autonomie a náboženské svobody (Pretty proti Spojenému království, § 74). Proto je na Soudu, aby určil, zda byla či nebyla dodržena rovnováha mezi těmito zájmy.

135. Základním principem Úmluvy je respektování lidské důstojnosti a lidské svobody, důležitými výkladovými vodítky jsou pak pojmy sebeurčení a osobní autonomie (Pretty proti Spojenému království, § 61 a 65). Schopnost vést život podle vlastního uvážení v sobě zahrnuje i možnost vykonávat aktivity, které jsou pro daného jedince považovány za škodlivé a nebezpečné. V oblasti lékařské péče je považováno za porušení fyzické integrity a čl. 8 Úmluvy jakékoli vnucení zákroku bez souhlasu pacienta, který je způsobilý ho dát, i kdyby odmítnutí tohoto zákroku mělo mít pro daného pacienta fatální důsledky (Pretty proti Spojenému království, Acmanne proti Belgii).

136. Právo odmítnout konkrétní lékařský zákrok nebo vybrat si z navržených alternativ je základním principem sebeurčení a osobní autonomie. Dospělý, který je způsobilý dát souhlas se zákrokem, má možnost se rozhodnout, zda např. podstoupí či nepodstoupí operaci, stejně tak se může rozhodnout, zda podstoupí či nepodstoupí transfuzi. Aby tato svoboda měla nějaký smysl, je třeba, aby měl pacient právo vybrat si alternativu, která je v souladu s jeho přesvědčením a hodnotami, bez ohledu na to, zda se někomu zdají být iracionální, nemoudré či nerozvážené. Případy, kdy Svědkové Jehovovy odmítali krevní transfuzi, byly projednávány mnoha soudy. Dospěly přitom k názoru, že ačkoli je zájem státu na záchraně života a zdraví svých občanů nepochybně legitimní a velmi silný, musí ustoupit zájmu pacienta na určení průběhu jeho života. Soudy dále poukazovaly na to, že právo volby a sebeurčení jsou samy o sobě základem života a proto, pokud neexistuje výhrada ochrany třetí strany (např. u povinného očkování), stát

se musí zdržet zásahů do svobod jednotlivce v oblasti zdravotní péče, neboť takový zásah může pouze snížit a nikoli zvýšit cenu života (Malette v. Shulman, Fosmire v. Nicoleau, srov. § 85-87).

137. Tento přístup se odráží v ruském právu, které garantuje pacientovo právo volby. Základní ustanovení z právních předpisů o ochraně zdraví¹⁵⁾ výslovně zavádí právo pacienta odmítnout lékařský zákrok nebo požádat o ukončení léčby pod podmínkou, že byl plně a způsobem, kterému rozumí, informován o možných důsledcích takového rozhodnutí. Pacienti nemusí uvádět důvod takového rozhodnutí. Odmítnutí nemusí být respektováno pouze ve třech zvláštních případech: pokud je třeba zabránit šíření nakažlivé choroby, při léčbě závažných duševních poruch a v případě nařízení ochranné léčby. V případech, kdy rodiče rozhodli o ukončení léčby svého dítěte, může být jejich rozhodnutí navíc zvráceno rozhodnutím soudu. Ruské právo chrání právo volby jednotlivce v oblasti zdravotní péče, pokud se jedná o dospělého, který je schopen dát souhlas s léčbou, a není zde nebezpečí pro třetí osoby. Tato zákonná ustanovení byla stěžovateli opakovaně namítána v řízení před vnitrostátními soudy, v jejich rozhodnutích však nebyla jakkoli zmíněna či rozebírána. Soud má přesto za to, že prima facie měla být tato ustanovení na posuzovaný případ aplikována, neboť všechny případy odmítnutí krevní transfuze, které byly v rozsudcích popsány, se týkaly dospělých osob schopných dát souhlas s lékařským zákrokem. A v jediném případě, kdy se jednalo o transfuzi u nezletilého, se nemocnice neobrátila na soud s žádostí o vyslovení souhlasu s jejím provedením, ačkoli tato možnost je uvedena přímo v zákoně, z čehož je zřejmé, že nemocnice nepovažovala souhlas za nezbytný, a to z lékařských či jiných důvodů.

138. Ačkoli Svědkové Jehovovi, jejichž případ odmítnutí transfuze byl použit v soudním řízení, byli dospělí lidé schopní dát či odmítnout souhlas s lékařským výkonem, závěry ruských soudů mohou být chápány tak, že tato odmítnutí nebyla výsledkem svobodné vůle těchto osob, ale spíše produktem nátlaku, který na ně vyvíjela žalující společnost. Soud to akceptuje, neboť v případech, kdy je v sázce zdraví či dokonce život člověka, hraje otázka pravosti a autenticity odmítnutí zákroku zásadní roli. V rozsudku *In re T. (Dospělý: Odmítnutí zákroku)* dospěl Odvolací soud Anglie a Walesu k závěru, že odmítnutí zákroku nemusí být uposlechnuto, pokud nevychází z vůle samotného pacienta ale z vůle druhých. Pokud byla pacientova pravá vůle překonána, nepředstavuje takové odmítnutí jeho opravdové rozhodnutí. Soudce Staughton dodal, že „aby bylo možno považovat zřejmý souhlas či nesouhlas za neautentické rozhodnutí, je třeba, aby zde existoval takový stupeň vnějšího vlivu, který přesvědčí pacienta, aby změnil názor, a to v takovém rozsahu, který zákon považuje za nepřijatelný“.

139. Soud připomíná, že ačkoli argumenty založené na náboženském vyznání mohou být velmi přesvědčivé, právo „pokusit se přesvědčit souseda“ je jedním ze základních prvků náboženské svobody (Kokkinakis proti Řecku, § 31, Larissis a další proti Řecku). V druhém citovaném případě rozlišil Soud mezi postavením vojáka, pro kterého bylo obtížné vyhnout se rozhovorům na náboženská témata se svými nadřízenými, a civilisty, kteří nebyli podrobeni takovému tlaku jako vojenský personál. V prvním případě dospěl Soud k závěru, že voják byl podroben obtěžování nebo že na něj byl vyvíjen nepřipustný nátlak, v druhém případě se dle Soudu jednalo o neškodnou výměnu názorů (Larissis a další proti Řecku, § 51, 54 a 59). Pokud Soud aplikuje tyto závěry na nyní posuzovaný případ, v rozsudcích

vnitrostátních soudů nic nenasvědčuje tomu, že by byl vyvíjen nevhodný nátlak či nepřipustné ovlivňování. Naproti tomu je zřejmé, že řada Svědků Jehovových se svobodně rozhodla odmítnout krevní transfuzi s časovým předstihem, neomezování naléhavou situací, což dokazují kartičky „Žádnou krev“, které vyplnili a nosili pro případ potřeby u sebe. Nic nenasvědčuje ani tomu, že by jejich přesvědčení kolísalo, když byli přijati do nemocnice. Proto zde není žádná skutečnost, která by podporovala tvrzení, že jejich vůle byla někým nepřipustně ovlivněna či že rozhodnutí odmítnout transfuzi není jejich skutečným přáním.

140. Závěr okresního soudu, že kartička „Žádnou krev“ umožňovala, že rozhodnutí o (ne)provedení zákroku mohl provést jiný člen společnosti, záleželo ve skutečnosti na konkrétním znění textu na kartičce. Kartička má formu dříve vyjádřeného pokynu pro lékaře, resp. dříve vyjádřeného přání, které může toliko potvrdit rozhodnutí pacienta, které již dříve udělal, přesněji řečeno, že odmítl transfuzi krve a jejích derivátů. Kartička nemůže delegovat právo činit rozhodnutí týkající se lékařské péče na třetí osobu, pouze uvádí pacientova zástupce, který v případě, že bude tento v bezvědomí nebo neschopen komunikovat, zajistí, aby byl zdravotnický personál s tímto pokynem seznámen a aby byl respektován. Zastupování pacienta ve zdravotnických záležitostech je upraveno v čl. 33 základních ustanovení o ochraně zdraví (srov. § 89). Totožnost zástupce však nehraje větší roli, neboť ani nejbližším příbuzným právo nepřiznává žádná zvláštní práva. Pacient si může svobodně vybrat, zda bude jeho zástupcem jiný věřící či například člen Výboru pro styk s nemocnicemi žalující společnosti. Výhodou druhé volby je, že takový zástupce podrobně zná náboženskou nauku týkající se krevní transfuze a může zdravotnickému personálu radit, jak postupovat v souladu s přesvědčením pacienta.

141. Závěrem Soud podotýká, že ustanovení zákona o náboženství, tak jak ho aplikovaly vnitrostátní soudy, nevyžadovalo prokázání skutečné újmy na životě či zdraví. Skutečnost, že žalující společnost veřejně hovořila o nutnosti dodržovat zákaz krevních transfuzí a že mezi svými členy rozdávala nevyplněnou kartičku „Žádnou krev“, stačila sama o sobě ke spuštění řízení o rozpuštění společnosti. To způsobilo, že část učení Svědků Jehovových týkající se odmítání lékařské péče byla prohlášena za nezákonnou a náboženské přesvědčení o posvátné povaze krve za nelegitimní. A to i přesto, že stát nemá podle Úmluvy právo rozhodnout, zda se určitá náboženská nauka smí nebo nesmí vyučovat. Svoboda náboženství garantovaná Úmluvou vylučuje jakékoli posuzování ze strany státu, zda náboženské přesvědčení či způsob, jakým je vyjádřeno, je legitimní či ne (Manoussakis a další proti Řecku, § 47).

142. Ve světle výše uvedeného má Soud za to, že vnitrostátní soudy neprokázaly přesvědčivě, že by zde byla dána „naléhavá společenská potřeba“ či že existoval „závažný a dostatečný důvod“ schopný ospravedlnit omezení práva na osobní autonomii stěžovatelů v oblasti náboženského vyznání a fyzické integrity.

d) Škoda na zdraví občanů

143. Ruské soudy rozhodly, že účast na aktivitách žalující společnosti škodilo zdraví věřících, protože odmítali krevní transfuze a procházeli silným citovým vypětím a změnou osobnosti.

144. Obecně vzato má Soud za to, že obřady a rituály v mnoha náboženstvích

mohou vést k fyzickému poškozování, jako například dodržování přísných a dlouhodobých půstů u ortodoxních křesťanů nebo obřizka u židovských a muslimských chlapců. Učení Svědků Jehovových tak sporné praktiky neobsahuje. Důležitější však je, že zákon v případě, že je tvrzeno způsobení škody na zdraví občanů, vyžadoval prokázání skutečně způsobené škody. Rozsudky ruských soudů však neoznačily žádného člena žalující společnosti, jehož zdraví by bylo poškozeno, ani necitovaly žádné znalecké posudky popisující rozsah takové škody a příčinou souvislost mezi škodou a činností žalující společnosti ...

145. Výpovědi rodinných příslušníků, kteří nebyli členy Svědků Jehovových, o „náhlých a negativních změnách osobnosti“ příbuzných, kteří členy byli, odráží jejich subjektivní hodnocení situace, které je silně podbarveno frustrací a jejich odcizením. Obecně jsou změny osobnosti součástí lidského vývoje a samy o sobě nenaznačují, že by docházelo ke zdravotním obtížím. Navíc je všeobecně známo, že náboženská zkušenost je silným zdrojem emocí, a pláč tak mohl být způsoben radostí ze spojení s duchovnem. V řízení před vnitrostátními soudy nebylo žádným způsobem prokázáno, že by citové vyčerpání nebo pláč měly nějaké negativní dopady na fyzické či duševní zdraví členů žalující společnosti.

146. Soud proto uzavírá, že obvinění ze způsobení škody na zdraví občanů postrádá jakoukoli oporu ve skutečnosti.

[§ 147. - 148. e) Lákání nezletilých ke vstupu do společnosti]

f) Podněcování občanů k odmítání plnit své občanské povinnosti

149. Ruské soudy dospěly k názoru, že literatura, kterou žalující společnost šířila, vyzývala k odpírání vojenské služby a náhradní vojenské služby, propagovala „neuctivé zacházení“ se státní vlajkou a hymnou a zakazovala slavit státní svátky.

150. Je dobře známou skutečností, že Svědkové Jehovovi jsou náboženská skupina, která vyznává pacifismus a že jejich učení zakazuje věřícím vykonávat vojenskou službu, nosit uniformu či zbraně (Thlimmenos proti Řecku, § 42). Na druhou stranu Svědkové Jehovovi souhlasí s výkonem náhradní civilní služby pod podmínkou, že není spojena s vojenskými organizacemi (Faizov proti Rusku). Ruská ústava (čl. 59 odst. 3) a zákon o náboženstvích (§ 3 odst. 4) výslovně připouští právo ruského občana uplatnit výhradu svědomí vůči povinnosti vykonat vojenskou službu. V tom případě musí vykonat náhradní civilní službu. Existence tohoto práva bylo konzistentně potvrzováno ruskými soudy, a to i v případech, kdy šlo o Svědka Jehovova (Faizov proti Rusku). Odmítnutí vojenské služby z náboženských důvodů proto bylo v souladu s ruskými zákony.

151. Soudy nevedly žádné ustanovení zákona, které by Svědkům Jehovovým ukládalo povinnost vyjadřovat úctu státním symbolům. Ani zákon o státní hymně, ani zákon o státní vlajce, ani zákon o státních symbolech Ruské federace nezavádí občanskou povinnost ctít státní symboly. Ruský trestní zákon (§ 329) kriminalizuje znesvěcující zacházení se státní vlajkou nebo státním znakem, které může spočívat v jejich trhání či ušpinění nebo přimalování něčeho, co může pozměnit význam státního symbolu. Přesto však soudy v řízení o rozpuštění společnosti nevedly, že by bylo obdobné obvinění vůči žalující společnosti někdy vzneseno.

152. Obdobně „účast na oslavách státních svátků“ není občanskou povinností, kterou by stanovil zákon. Ve skutečnosti neexistuje žádný zákon, který by někoho nutil k účasti na oslavách státních svátků, a pokud by taková povinnost existovala, mohla by být v rozporu s čl. 9 nebo čl. 10 Úmluvy (Efstratiou a Valsamis proti Řecku, § 32).

153. Ve světle výše uvedeného dospěl Soud k závěru, že nebylo přesvědčivě prokázáno, že by žalující společnost vyzývala nebo že by její členové byli vybízeni k nedodržování zákonem stanovených občanských povinností.

4) K přísnosti sankce

154. Soud dále přezkoumá z pohledu přísnosti uložené sankce rozhodnutí vnitrostátních soudů, kterými byla žalující společnost rozpuštěna a její aktivity zakázány. Povaha a přísnost uložené sankce jsou faktory, které Soud musí vzít v potaz při posuzování přiměřenosti zásahu [Refah Partisi (the Welfare Party) a další proti Turecku, § 133].

155. Soud má za to, že paušální zákaz činnosti náboženské společnosti, která patří ke známé křesťanské denominaci, je mimořádnou událostí. Od doby svého vzniku na konci 19. století, založili Svědkové Jehovovi své pobočky v mnoha světových zemích, včetně všech evropských zemí, které jsou momentálně členy Rady Evropy. V těchto zemích jim bylo povoleno vykonávat své náboženské vyznání společně s jinými, ačkoli v řadě případů došlo v průběhu formálního uznání k průtahům a komplikacím (Tsirlis a Kouloumpas proti Řecku, § 44, Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas a další proti Rakousku).

156. V souvislosti s rozpadem SSSR a přechodem Ruska na demokracii mohli Svědkové Jehovovi začít legálně provozovat své náboženství a zaregistrovat svá náboženská sdružení na federální a regionální úrovni (srov. § 12). Federální náboženské sdružení existuje od roku 1992 a po obsáhlé znalecké studii vyhovělo i podmínkám opětovné registrace Ministerstvem spravedlnosti z roku 1999. V ostatních oblastech Ruska bylo zřízeno a opětovně zaregistrováno téměř 400 náboženských sdružení Svědků Jehovových (viz odst. 163). Ačkoli proti některým z nich byla vznesena obdobná obvinění jako proti žalující společnosti (Kuznetzov a další proti Rusku, § 10-13), žádné z nich nebylo rozpuštěno a nebylo mu zakázáno vykonávat svou náboženskou činnost.

157. Soud již měl příležitost seznámit se se situací, která nastala v Moskvě po novelizaci zákona o náboženstvích, a při níž úřady odmítaly znovu zaregistrovat náboženské společnosti, označované za „netradiční náboženství“, jako například Armáda spásy a Scientologická církev. V obou případech dospěl Soud k závěru, že „moskevské úřady nepostupovaly v dobré víře a zanedbaly svou povinnost neutrality a nestrannosti“ (Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, § 97, Moskevská scientologická církev a další proti Rusku, § 97). Toto odlišné zacházení, jehož oběti se stali i Svědkové Jehovovi, se stalo objektem zájmu Parlamentního shromáždění Rady Evropy (srov. odst. 101-102 Zprávy o plnění povinností a závazků ze strany Ruské federace z roku 2002 a Rezoluce č. 1278 o ruském Zákonu o náboženství, citován v rozsudku ve věci Moskevská scientologická církev a další proti Rusku, § 63).

158. Předtím než bylo vydáno rozhodnutí o rozpuštění, fungovala žalující společnost v Moskvě déle než 12 let, a to od roku 1992 do roku 2004. Po celou tuto dobu nebyla společnost ani její členové uznáni vinnými ze spáchání žádného trestného činu či přestupku, žádné takové tvrzení ani nebylo v rámci řízení o rozpuštění, ani v řízení před Soudem použito. Důkazy o trestné činnosti žalující společnosti nepřinesla ani opakovaná trestní vyšetřování, zahájená na základě stížnosti Výboru pro osvobození (srov. § 16-22).

159. V souladu s § 14 zákona o náboženstvích je rozpuštění a zákaz činnosti jediným trestem, který mohou soudy uložit, pokud zjistí, že náboženská společnost tento zákon porušila. Zákon nedovoluje, aby soud vydal varování nebo společnosti uložil pokutu. Sankce rozpuštění musí být použita bez ohledu na závažnost zjištěného porušení. Rozhodnutí vnitrostátních soudů ukončily existenci náboženské společnosti, sdružující více než 10 000 věřících, a vyslovily zákaz činnosti neomezený v čase ani v rozsahu. Tato jednoznačně nejzávažnější forma zásahu omezila práva tisíců moskevských Svědků Jehovových, kterým byla odepřena možnost setkávat se s ostatními věřícími při modlitbě a obřadech. I kdyby Soud připustil, že zde byly přesvědčivé důvody ospravedlňující tento zásah, trvalé rozpuštění žalující společnosti doplněný o zákaz činnosti zakládá sankci dramaticky nepřiměřenou sledovanému cíli. Větší míry flexibility by bylo možné dosáhnout například zavedením alternativních a méně přísných sankcí, jako je varování, pokuta či odnětí daňových výhod (Tebieti Mühafize Cemmiyyeti, a Israfilov proti Ázerbájdžánu, § 82).

5) Celkový závěr

160. Soud dospěl k závěru, že zásah do práva stěžovatelů na svobodu náboženství a sdružování nebyl odůvodněn. Vnitrostátní soudy neuvedly „závažné a přesvědčivé“ skutečnosti, které by prokazovaly, že žalující společnost nutila rodiny k rozpadu, že zasahovala do práv a svobod svých členů a třetích osob, že své stoupence vybízela k páčání sebevražd nebo odmítání zdravotní péče, nebo že by podněcovala své členy k odmítání plnění povinností stanovených zákonem. Sankce uložená domácími soudy byla i s přihlédnutím k tomu, že soudy neměly k dispozici žádnou mírnější alternativu, příliš tvrdá a nebyla by přiměřená žádnému legitimnímu cíli, který by takový zásah mohl sledovat. Proto došlo k porušení čl. 9 ve spojení s čl. 11 Úmluvy.

K tvrzenému porušení čl. 9 a čl. 11 Úmluvy v souvislosti s odmítnutím opětovné registrace žalující společnosti

161. Stěžovatelé tvrdí, že neodůvodněné odmítnutí opětovné registrace žalující společnosti porušilo jejich práva garantovaná čl. 9 a čl. 11 Úmluvy. Soud podotýká, že stížnost na odmítnutí registrace je projednatelná z pohledu porušení čl. 11, vykládaného ve smyslu čl. 9 Úmluvy (Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, § 74-75). Vzhledem k tomu, že náboženská povaha žalující společnosti nebyla na národní úrovni zpochybněna a protože tato byla oficiálně uznána jako regionální náboženská společnost, má Soud za to, že je v daném případě třeba postupovat tímto způsobem.

I. Tvrzení stran

A. Stěžovatelé

162. Stěžovatelé tvrdí, že odmítnutí opětovné registrace zasáhlo do jejich práva na svobodu náboženského vyznání a práva sdružovat se. V důsledku toho nemohlo duchovenstvo společnosti požádat o výjimku z výkonu vojenské služby, nemohly zakládat vzdělávací zařízení, zvat zahraniční kněze, produkovat, nakupovat, dovážet a šířit náboženskou literaturu a mnoho dalších věcí. Odmítnutí registrace mělo také za následek, že společnost nemohla měnit své vlastní stanovy, včetně čísla bankovního účtu a seznamu osob oprávněných se za společnost podepisovat. Zapsání žalující společnosti do jednotného státního registru právnických osob nemělo účinky opětovné registrace podle zákona o náboženstvích.

163. Stěžovatelé tvrdí, že zásah nebyl stanoven zákonem a že nebyl nezbytný v demokratické společnosti. Jak bylo prokázáno v řízení před Presnenským okresním soudem 16. 8. 2002, justiční oddělení moskevské radnice neuvedlo řízení o rozpuštění společnosti vedené před Golovinským okresním soudem jako důvod odepření opětovné registrace. Navíc žádné ze čtyř trestních vyšetřování vedených mezi červnem 1996 a dubnem 1998 nepřineslo žádné důkazy o trestné činnosti žalující společnosti. V dubnu 1999, po vydání podrobného znaleckého posudku, ministerstvo spravedlnosti znovu zaregistrovalo federální sdružení Svědků Jehovových, jehož byla žalující společnost členem. Stejně tak bylo zaregistrováno či znovu zaregistrováno 398 dalších sdružení Svědků Jehovových v ostatních regionech.

164. Stěžovatelé tvrdí, že ruské úřady nejednaly v dobré víře, což vyústilo v opakované odpírání registrace, dlouhodobé průtahy a technické obstrukce, ačkoli neexistoval žádný důkaz o tom, že by žalující společnost znamenala jakoukoli hrozbu pro stát či veřejný pořádek.

B. Vláda

165. Vláda má za to, že k žádnému zásahu do práva stěžovatelů na svobodu sdružovat se nedošlo, neboť společnost nebyla zlikvidována a ponechala si charakter právnické osoby. Dne 9. 9. 2002 byla zapsána do jednotného státního registru právnických osob a pokračovala ve svých náboženských aktivitách.

166. Vláda dále tvrdí, že nedošlo k porušení práva stěžovatelů na svobodu náboženského vyznání, ani k jeho omezení. Sankce uložená žalující společnosti „nebyla přísná a nebyla motivována náboženskými důvody, ale nerespektováním zákona a porušením pravidel správního řízení“. Členové žalující společnosti pokračovali ve výkonu své víry, organizovali bohoslužby a obřady a vedli své věřící. Ve dnech 5. - 7. 6. 2002 např. žalující společnost svolala regionální kongres Svědků Jehovových, kterého se zúčastnilo na 24 000 věřících.

167. Konečně vláda tvrdí, že žalující společnost měla stále možnost podat novou žádost o opětovnou registraci.

II. Přijatelnost

[§ 168. - 169. Stížnost je přijatelná]

III. Meritum věci

170. S ohledem na výše uvedené principy, je schopnost založit právní subjekt za účelem kolektivního jednání v oblasti společných zájmů jedním z nejdůležitějších aspektů svobody sdružování, bez kterého by toto právo pozbylo jakéhokoli smyslu. Soud vyjádřil názor, že pokud státní orgány odeprou sdružení jednotlivců status subjektu práva, mohou zasáhnout do práva stěžovatelů na svobodu sdružovat se (Gorzelik a další proti Polsku, § 52, Sidiropoulos proti Řecku, § 31). Pokud se navíc jedná o náboženskou společnost, odmítnutí uznat ji zakládá také porušení práva stěžovatelů na svobodu náboženského vyznání chráněného čl. 9 Úmluvy (Metropolitní církev Bezarábie a další proti Moldávii, § 105). Právo věřících na svobodu náboženského vyznání zahrnuje i očekávání, že společnosti bude umožněno mírumilovně fungovat bez svévolného zásahu ze strany státu (Hasan a Chaush proti Bulharsku, § 62).

171. Soud konstatuje, že žalující společnost v Rusku legálně existovala a působila od roku 1992. V roce 1997 žalovaný stát novelizoval zákon o náboženstvích tak, že všechny náboženské společnosti, kterým již dříve byla uznána právní subjektivita, musely pozměnit své zakládací dokumenty v souladu s novým zákonem a musely se v průběhu určité doby podrobit opětovné registraci. Řada žádostí žalující společnosti o opětovnou registraci byla před uplynutím této lhůty zamítnuta, v důsledku čehož došlo k promlčení možnosti podat další žádosti.

172. Soud již ve dvou obdobných případech dospěl, na rozdíl od toho, co tvrdí vláda, k závěru, že uvedení údajů o náboženské společnosti v Jednotném státním registru právnických osob není totožné s „opětovnou registrací“ vyžadovanou zákonem o náboženstvích (Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, § 67, Moskevská scientologická církev a další proti Rusku, § 78). V těch samých případech dospěl Soud k závěru, že odmítnutí opětovné registrace zakládá zásah do práva náboženské společnosti na svobodu sdružovat se a také do svobody náboženského vyznání, neboť zákon o náboženstvích omezuje možnost nezaregistrované náboženské společnosti vykonávat celé spektrum náboženských aktivit a možnost upravit své stanovy (Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, § 74, Moskevská scientologická církev a další proti Rusku, § 83). Tyto závěry jsou plně použitelné i v tomto případě.

173. Proto má Soud za to, že zde došlo k zásahu do sdružovací svobody žalující společnosti, garantované čl. 11 Úmluvy vykládaným ve světle čl. 9. Nyní musí posoudit, zda zásah splňuje požadavky druhých odstavců těchto článků, tedy zda byl „stanoven zákonem“, zda sledoval jeden či více legitimních cílů a zda byl „nezbytný v demokratické společnosti (Metropolitní církev Bezarábie a další proti Moldávii, § 106).

174. Důvody pro odmítnutí registrace nebyly po celou dobu, kdy se jí žalující společnost snažila dosáhnout, stejné. První, druhá a třetí žádost nebyla vyřízena kvůli své údajné neúplnosti (§ 37, 38 a 40) a žalující společnost byla vyzvána, aby předložila originál své zakládací listiny a certifikát o registraci. Presnenský okresní soud však v zápětí dospěl k závěru, že taková žádost neměla oporu v zákoně (viz § 41). Čtvrtá žádost byla zamítnuta kvůli textovým nesrovnalostem mezi zakládací listinou a zákonem o náboženstvích. Pátá a poslední žádost byla zamítnuta s odkazem na řízení o rozpuštění žalující společnosti probíhajícím u Golovinského okresního soudu. Tento důvod zamítnutí žádosti byl potvrzen i Butyrským okresním soudem a Městským soudem v Moskvě.

175. Pokud se týká údajně nekompletních žádostí, má Soud za to, že justiční oddělení moskevské radnice neustále opomíjelo sdělit, proč považuje žádosti za nekompletní (srov. § 37, 38 a 40) . V odpovědi na písemnou žádost žalující společnosti, vedoucí oddělení sdělila, že neexistuje žádné ustanovení, podle kterého by byla povinna označit chybějící dokumenty (srov. § 40). Soud již v obdobném případě, ve kterém bylo justiční oddělení moskevské radnice také zapojeno, dospěl k závěru, že takovýto postup nejenže zbavuje žadatele možnosti nápravy případných nedostatků žádosti a možnosti podat ji znovu, ale je v přímém rozporu s výslovným ustanovením daného zákona, podle kterého musí být každé odmítnutí odůvodněno (Moskevská scientologická církev a další proti Rusku, § 91). Tím, že justiční oddělení neodůvodnilo zamítnutí žádosti, postupovalo svévolným způsobem. Soud je proto toho názoru, že důvod zamítnutí registrace nebyl „v souladu se zákonem“.

176. Požadavek na předložení originálu zakládací listiny a potvrzení o původní registraci, byl již v průběhu řízení před vnitrostátními soudy označen za nezákonný (§ 48). Soud navíc v obdobném případě dospěl k závěru, že požadavek na předložení originálů dokumentů nevyplyvá přímo ze Zákona o náboženstvích a přenáší na žadatele nadměrné břemeno, spočívající v tom, že mu tak fakticky může být znemožněno podávat další žádosti (Moskevská scientologická církev a další proti Rusku, § 92).

...

178. Soud se nepovažuje za nutné vyjádřit se k tomu, zda odkaz na probíhající řízení o rozpuštění žalující společnosti mohl být dostatečným důvodem pro zamítnutí žádosti o opětovnou registraci, neboť jak již uved výše, obvinění vznesená proti žalující společnosti nebyla založena na dostatečném důkazním základě a proto nemohla tvořit „závažné a přesvědčivé“ důvody ospravedlňující zásah.

...

180. Z toho plyne, že tvrzení, kterými ruské úřady odůvodňovaly odepření opětovné registrace žalující společnosti, neměla žádný zákonný podklad. Další úvaha, kterou Soud považuje za rozhodnou pro posouzení oprávněnosti zásahu je, že v době, kdy vznikl požadavek na opětovnou registraci, žalující společnost již v Moskvě řadu let legálně existovala a fungovala jako samostatná náboženská společnost. V rozhodné době také neexistovalo žádné rozhodnutí, podle kterého by se žalující společnost nebo její členové dopustili porušení předpisů upravujících sdružování nebo náboženskou činnost. Za těchto okolností má Soud za to, že důvody, které vedly k rozpuštění žalující společnosti měly být zvláště závažné a přesvědčivé (Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, § 96, Moskevská scientologická církev a další proti Rusku). V daném případě vnitrostátní orgány žádné takové důvody neuvedly.

181. Vzhledem k výše uvedeným zjištěním, že důvody, kterými moskevské justiční oddělení odůvodnilo zamítnutí žádosti o opětovnou registraci a které potvrdily moskevské soudy, neměly žádnou oporu v zákoně, Soud uzavírá, že při odepření registrace Moskevských svědků Jehovových nepostupovaly moskevské

úřady v dobré víře a že zanedbaly svou povinnost neutrality a nestrannosti vůči stěžující společnosti (Moskevská scientologická církev a další proti Rusku, Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku, § 97).

182. S ohledem na výše uvedené, má Soud za to, že zásah do práva žalující společnosti na svobodu vyznání a svobodu sdružování nebyl odůvodněn. Došlo tak k porušení čl. 11 vykládaného ve světle čl. 9 Úmluvy.

[§ 183. - 188. K tvrzenému porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 9, čl. 10 a čl. 11

§ 189. - 199. K tvrzenému porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy

§ 200. - 201. Ostatní tvrzená porušení Úmluvy

§ 202. - 212. K aplikaci čl. 41 Úmluvy]

Výrok rozsudku

Z těchto důvodů Soud jednomyslně rozhodl, že:

- 1. čl. 9 ve spojení s čl. 11 Úmluvy byl porušen;**
- 2. čl. 11 ve spojení s čl. 9 Úmluvy byl porušen;**
- 3. čl. 14 Úmluvy nebylo potřeba samostatně posuzovat;**
- 4. čl. 6 odst. 1 Úmluvy byl porušen.**

1) Originál rozsudku byl publikován v angličtině. Zpracování a překlad Jana Kolářková.

2) Rozsudek č. 462 v čísle 1/2009.

3) Rozsudek č. 149 v čísle 1/2001.

4) Rozsudek č. 68 v dvojčísle 7-8/1999.

5) Rozsudek č. 374 v čísle 2/2006.

6) Rozsudek č. 133 v čísle 5/2000.

7) Rozsudek č. 438 v čísle 3/2008.

8) Rozsudek č. 408 v čísle 3/2007.

9) Rozsudek č. 203 v čísle 3/2002.

10) Rozsudek č. 148 v čísle 1/2001.

11) Rozsudek č. 332 v čísle 1/2005.

12) Rozsudek č. 29 v čísle 6/1998.

13) Rozsudek č. 191 v čísle 1/2002.

14) Rozsudek č. 125 v čísle 4/2000.

15) Publikováno samostatně ve Sbírce zákonů pod č. 5487-I, dne 22. 7. 1993.